

FIGYELŐ

Klanciczay Tibor 60. születésnapjára. A régi magyar irodalom neves kutatóját, a reneszánsz- és barokk-kutatás nemzetközileg elismert szaktekintélyét, irodalomtudományunk kiváló szervezőjét köszöntjük 60. születésnapja alkalmából. Pályáját, melynek már kezdetét is Kossuth-díj fémjelezte, a jelentős, egyéni kutatási eredmények mellett, már szinte indulásától kezdve jellemezte az egész szaktudomány fejlődésére kiható, tudmányszervező és irányító tevékenység is. Egészen fiatalon, korábbi korok mulasztásait is pótlandó, alapvető irodalomtudományi vállalkozásokat: szövegkiadásokat, sorozatokat hozott létre, kézikönyveket, folyóiratokat szerkesztett, s mindehhez elengedhetetlen követelményként, az irodalomtudományi kutatás számára önálló tudományos műhelyt szervezett. Mindezzel — és természetesen személyének közvetlenségével és hatóerejével — egy egész korszak szaktudományának és szaktudósainak fejlődésére volt jelentős hatással; kezdeményezései nagymértékben szolgálták az irodalomtörténet tudományos rangjának emelését és elismerését. És amikor, szerencsére csak átmenetileg, vulgáris, illetve divatos és ál-modern nézetek kezdtek eluralkodni történeti múltunkkal kapcsolatban, higgadt, de határozott érvekkel mutatott rá a hagyományok feltárásának és megismertetésének fontosságára, s a nemzeti tudat rövidre zárásának káros jelenségeire, nemkülönben e magatartás kirívó voltára, szocialista és nem szocialista országok gyakorlatában egyaránt. „A múlt hosszú időtartamának, a nemzeti múlt mélységének különleges ereje van a nemzeti kohézió szempontjából. Nem véletlen, hogy a magyarságnál a nemzeti fejlődés tekintetében fiatalabb népek olyan szívós erőfeszítésekkel igyekeznek szocialista viszonyok között is, múltjuk, kultúrájuk hosszú időtartamát kimutatni és dokumentálni. Még fiatalabb nemzetek — Kanada például — igyekeznek minden olyan helyet, követ számon tartani, megjelölni, megőrizni, ahol két- vagy háromszáz évvel ezelőtt történt valami. Mit nem adnának azért, ha lenne egy olyan helyük, ahol kilencszáz évvel ezelőtt már könyveket is írtak! Mi viszont gyakran könnyelműen megnyugszunk abban, ha vissza tudunk pillantani a XVIII. századig. Mintha szégyellnünk kellene — amolyan feudális-klerikális rekvizitumként — régmúlt századainkat, elfelejtkeznénk arról, hogy népünk történetének nagyobb részéről mondunk le így.” Megnyilatkozásainak, egyszerre józan és szenvedélyes érveinek is volt szerepe abban, hogy történelmünk korábbi századainak kulturális hagyományai iránti közöny ma már oszladozni kezd. A *Magyar Könyvszemle* szerkesztősége Klanciczay Tibor akadémikusnak további eredményes és sikeres munkásságot kíván.

¹ K. T.: *Hagyományok ébresztése*. Bp. 1976. 21.

Scheiber Sándor köszöntése. Tudományos közéletünk ismert személyisége, állami kitüntetett, a tudományok doktora, hazai és külföldi egyetemek, akadémiák professzora, folyóiratunk fáradhatatlan munkatársa hetven éves. A tollából megjelent tanulmányok, közlések, elemző könyvismertetések kutatógenerációkat igazítanak útba. Az általa felfedezett és mintaszerű filológiai pontossággal tárgyalt dokumentumok új utakat nyitottak meg a keleti és magyar könyvkultúra vizsgálatának történetében. Több évtizedes tudományos munkásságának ebben a szeptemberben is a források mértéktartó kezelését a párhuzamok kimutatását, a szakirodalom kritikáját tartja feladatának. A tudós szerényen meghúzódik az általa feltárt adatok, szövegek, összefüggések mögé, másra hagyva a látványosabb részt, az elemzést. Cikkeiben, dolgozataiban műremekké formált téglákat szállít a nemzetközi orientalisztika és a magyar nemzeti tudományok épületéhez. Szorgalmával és gazdag adattudásával párosuló tudományihlető tevékenysége nemcsak ismereteinket gazdagítja, újabb alkotásokra is ösztönöz. Egykori és mai tanítványai, munkatársai és kollégái merítenek tudásának kiapadhatatlan forrásából. A mindig tanuló és tanító Scheiber Sándort ezért is köszöntik a magyar és külföldi tudósok tiszteletére összeállított tanulmánykötet kiadásával. Az értékes kötet, mint Scheiber Sándor egész életműve és jövőbeli tudományos munkája, nem csupán az ünnepelelt dicsősége, de a magyar tudomány nemzetközi elismerése is.

DÁN RÓBERT

Gergely Pál (1902—1982). 1982. október 27-én elhunyt dr. Gergely Pál, az Akadémiai Könyvtár nyugalmazott osztályvezető-helyettese.

1902-ben született Kolozsvárott, középiskoláit szülővárosa unitárius kollégiumában végezte. Érettségi után másfél éven át a kolozsvári *Az Ujság* című lapnál újságíróskodott, majd 1922-ben beiratkozott a budapesti egyetem jogtudományi karára. 1928-ban a Magyar Tudományos Akadémia főtítkári hivatalában helyezkedett el mint gyorsíró, majd gyakornok, s elete ettől kezdve mindvégig szorosan összeforrt az Akadémiával. Az Akadémia átszervezése után, 1949 őszén a főtítkári hivatalból áthelyezték a könyvtárba, ahol a kéziratárba kapott beosztást. Innen ment nyugdíjba 1967-ben.

A kéziratárban az akadémia régi, 1949 előtti levéltárának rendezése és feldolgozása lett a feladata, így munkaköre mintegy folytatása volt korábbi hivatali tevékenységének, de különös érdeklődéssel és szeretettel gondozta, gyarapította a kéziratár népköltési anyagát is. Gyorsírástudását, amelyet korábban hivatali munkájában hasznosított, később a néprajz és az irodalomtörténet szolgálatába állította, amikor Vikár Béla feljegyzéseinek, Szabó Lőrinc jegyzeteinek és versfogalmazványainak áttételére vállalkozott.

Az írás sohasem volt idegen terület számára, de míg korábban főleg népszerűsítő kötetei, publicisztikai művei láttak napvilágot hazai és romániai magyar lapokban, az ötvenes évtől kezdve egyre inkább a kéziratár állományából és az akadémiai levéltár anyagából adta közre Vörösmarty-, Frankenburg- és Bartók-írások szövegeit, feltárta a Pápai Páriz-album tudománytörténeti jelentőségű bejegyzéseit, s több cikkben foglalkozott az Akadémia múltjának számos részletével: a Nemzeti Színház létrehozásában vállalt szerepével, Arany főtítkári működésével, Bartók és Kodály akadémiai tevékenységével és még igen sok más témával.

Szorosan összefügg ezekkel az Arany János művei kritikai kiadásában megjelent, Arany hivatali működésének iratait tartalmazó, Gergely Pál által közreadott két kötet, valamint a Kriza János székely népköltési gyűjteményének számos korábban kiadatlan darabját is magában foglaló gyűjtemény, amelynek a verses részét ő gondozta.

Derűs egyénisége, anekdotizáló kedve sok barátot szerzett neki mindenütt. Nyugdíjba menetele után is megtartotta kapcsolatát régi munkahelyével és munkatársaival, sőt

amikor elköltözött évtizedeken át volt otthonából, az Akadémiával összeépült bérházból, a város pereméről is vissza-visszajárt oda, ahol szinte az egész életét töltötte. Amíg erejéből futotta, a munkát sem hagyta abba: utolsó, nemrégiben megjelent publikációja az általa annyira szeretett Arany János egy eddig ismeretlen szövegű bírálólatának közreadása volt Szász Károly Macbeth-fordításáról.

F. CSANAK DÓRA

Művészet I. Lajos korában, 1342—1382 (Az István király Múzeum kiállítása, Székesfehérvár, 1982. IX.—1983. III.). Negyven éve már annak, hogy a tudományos élet utóljára próbálta felmérni Nagy Lajos korának szellemi értékeit: akkor trónraléptének, most halálának hatszázadik évfordulója alkalmából. Így az Anjou-kori udvari művészet emléktanyagából válogató kiállítás a magyar középkorkutatás ünnepi eseményévé vált.

Dercsényi Dezső külhoni katedrálisok kincstárainak inventáriumai alapján már egyik, 1941-es tanulmányában felhívta a figyelmet arra, hogy az Anjou-udvar emlékei nagyrészt elkerültek Magyarországról. Ez fokozottan érvényes a kódexekre, amelyek Washingtontól Leningrádig szóródtak szét a világban. Így érthető, hogy az ötvösség, pecsétek, pénzverés, szobrászat és faliképfestészet mellett a könyvfestészet emlékei csak fotókon vagy faksimile kiadásokban tekinthetők meg, de sajnálható, hogy a hazai gyűjtemények kódexei hiányoznak. Még ez az exposition imaginaire is az elmúlt évtizedek mennyiségben és minőségben gyarapodó művészettörténeti kutatásait tanúsítja, s kijelöli a könyvtörténet feladatait.

Wehli Tünde a kiállítás katalóguskötetében áttekinti és újraértékeli a kor könyvfestészetét, aminek jelentőségét az is mutatja, hogy a többi műfajt megelőzve, az itáliai kapcsolatok legjelentősebb megnyilvánulási formájává vált. Eszerint az Anjou-udvarral összefüggő kódexekhez tartozik a Magyar Anjou Legendárium, amely bolognai iskolázottságú mester, valószínűleg itáliai munkája. A possessor bejegyzés alapján sorolható még ide Nicolaus praepositus Strigoniensis két egyházi kódexe, amelyeket Erzsébet anyakirálynővel tett itáliai látogatása idején rendelhetett meg, s jelenleg Padovában őriznek.

Az 1350-es évektől új korszak kezdődött, amikor Bologna közvetlen befolyása, a kéziratok importja csökkent, s udvari festőműhely alakult ki. A Képes Krónika miniatúráinak stílusjegyei közép-európai hatásokat mutatnak, elsősorban cseh táblaképekkel tartanak rokonságot, amit a prágai IV. Károly-kiállítás már korábban sejtetett. Az Oxfordban őrzött Pseudo-Aristotelesi Secretum Secretorum is az udvarban, feltehetően a Képes Krónikával egy műhelyben készült. A washingtoni Nekesei Demeter-biblia bolognai, toscanai hagyományt követő hazai műhely terméke.

Az Anjou-kori könyvkultúra, ismerve az udvar dinasztikus összeköttetéseit, reprezentációját, szerzetesrendi alapításait, széles alapokon nyugodott. Ennek megismeréséhez a kódexfestészeti kutatás eredményeit követnie kell a possessor, kodikológiai, levéltári, a kódexek tartalmára is vonatkozó vizsgálódásoknak. Így azonosíthatta — hogy csak két ismertebb példát említsünk — Fraknoi Johannis de Bredebseheid de Tremonia Klosterneuburgban őrzött Nagy Szent Gergely kódexét, vagy Melich János és Radó Polikárp az OSZK egy I. Lajos idejében, Spalatóban használt kódexét (Cod. Lat. 334).

Az Anjou-kor művészeti életének újonnan felvázolt képeben az íráskultúra megőrizte méltó helyét, sőt új kapcsolódási pontokkal is gazdagodott. A reprezentatív válogatást nyújtó kiállítás azonban remélhetőleg nemcsak a művészettörténészek számára jelenti majd új kutatások kiindulópontját. A Magyar Anjou Legendárium szétszóródott lapjainak újratálalkozása talán a korszak könyvkultúrájáról formálódó képünket is jelképezi.

VESZFRÉMY LÁSZLÓ

Könyvtörténeti kiállítás Zágrábban. A zágrábi Nemzeti és Egyetemi Könyvtár (Nacionalna i Sveučilišna Biblioteka) kiállítást rendezett kincseiből 1982. október 18. és 31. között. Az alkalmat ehhez a könyv hónapja szolgáltatta, amelyet Jugoszláviában minden októberben megrendeznek. Ebben az esztendőben Horvátországon volt a sor. Az ország legnagyobb könyvtára ennek jegyében tette ki közszemlére legértékesebb dokumentumait az erre a célra átalakított központi olvasótermében.

Miután a horvátok 1983-ban ünneplik könyvnyomatásuk 500. évfordulóját, a kiállítás jellege kifejezetten könyvtörténeti volt: az 595 dokumentum mind a 10. századtól a múlt század derekáig terjedő korszakból származik. Ezen belül is a korábbi évszázadok kaptak viszonylag nagyobb hangsúlyt, míg kb. 1700-tól inkább csak ízelítőt kaphatott a látogató a zágrábi könyvtár tudománytörténetileg számottevő könyveiről. Ez a rész is kitűnően sikerült, mert a nemzetközi tudományosság kimagasló alakjai általában fontos műveikkel voltak képviselve, ami mintegy dióhéjban áttekintést nyújtott az egyes tudományágak fejlődéséről.

A több mint száz kézirat Zágrábban a legnagyobb élményt nyújtotta e téren 1964 tavasza óta, amikor is a jugoszláviai miniaturaművészetet mutatták be az ottani Iparművészeti Múzeumban. A mostani alkalommal a 26 középkori latin kódexet külön csoportban 12 glagolica kézirat követte. Ez a jellegzetes, középkori írás, amelyet egykor a dalmát tengerpart számos vidékén alkalmaztak, már évszázadok óta használaton kívül áll. Mint ilyen, egyedülálló specialitásnak minősül. E részleg fényét az a körülmény is jelentősen emelte, hogy közvetlenül a kiállítás megnyitása előtt sikerült egy olaszországi magángyűjteményből megvenni azt az 1464-ben igen gondos vonalvezetésű, glagolica betűkkel hártýára írt breviáriumot, amely így egyszeriben a zágrábi könyvtörténeti bemutató fő attrakciójává lépett elő. (Itt jegyzendő meg, hogy a 300 000 dolláros vételár éppen a hatszorosa volt a löveni Mária Siralmat is tartalmazó kódex becsértékének, amelyet az előbbi akcióval lényegében párhuzamosan lebonyolított magyar–belga csere során állapítottak meg.) A 38 kiállított ősnymatvány mellett még 11 glagolica betűkkel készült nyomtatványt is láthatott a látogató, amelyek az 1507–1741. közötti időszakból származtak.

A magyar–horvát történelmi együttélés természetes velejárója, hogy a kiállításra került horvát vonatkozású dokumentumoknak többsége magyar szempontból is igen figyelemreméltó. A könyvtörténeti bemutatóhoz nyomtatott katalógus is készült *Blago Nacionalne i Sveučilišne Biblioteka* címmel, amelyet mintegy másfél tucat – részben színes – tábla illusztrál. Kiemelendő ennek kapcsán, ami természetesen az egész kiállítás megrendezésének nehézségeit is jelentősen fokozta, hogy az egész vállalkozás előkészítéséhez szinte valószínűtlenül rövid idő, mindössze hetven napnyi idő állt csupán rendelkezésre. Ennek fényében különösen gratulálni kell a zágrábi könyvtárosoknak – élükön Dražen Budišával és Kornelija Pejčinoviéccsal – kincseik színvonalas bemutatásához.

BORSA GEDEON